

Ελληνο-Γαλλικό Συνέδριο

Θέμα: Η εικόνα και οι χρήσεις της στην εφηβεία «L'image et ses usages à l'adolescence»

Οργανωτές:

Collège International de L'Adolescence

Les Laboratoires de psychologie clinique et de psychopathologie des Universités Paris 5 et Paris 13

Α΄ Ψυχιατρική Κλινική ΕΚΠΑ

Ελληνική Ψυχαναλυτική Εταιρεία

Τμήμα Ψυχιατρικής Εφήβων & Νέων, Γ.Ν.Α. «Γ. Γεννηματάς»

Ένηβος - Εταιρεία Ψυχαναλυτικής Μελέτης της Εφηβείας

Υπό την Αιγίδα της Α΄ Ψυχιατρικής Κλινικής του ΕΚΠΑ

& της Παιδοψυχιατρικής Εταιρείας Ελλάδος

Ημερομηνίες: 19-20 Οκτωβρίου 2019

Αμφιθέατρο Εθν. Ιδρ. Ερευνών, Λεωφ. Βασ. Κωνσταντίνου 48, Αθήνα

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑ

Στο πεδίο των κοινωνικών μέσων ενημέρωσης, η εικόνα συχνά χαρακτηρίζεται ως πηγή επιρροής που υποτίθεται ότι οδηγεί σε ή και προκαλεί τις πιο βίαιες πράξεις. Ωστόσο, μια εικόνα από μόνη της δεν σκέφτεται, όποιο και αν είναι το περιεχόμενό της. Η εικόνα μπορεί να είναι μια οθόνη, όταν κάποιος προβάλλει τη βία του ή τα υποτιθέμενα αποτελέσματά της, δηλαδή το ορατό εις βάρος αυτού που δεν είναι ορατό, δηλαδή εις βάρος των εσωτερικών διαδικασιών που δίνουν στην εικόνα τη λειτουργία της στο πλαίσιο της ψυχικής οικονομίας του υποκειμένου.

Το εικονικό, ο κόσμος των εικόνων δεν πρέπει να ενοχοποιηθεί αυτό καθαυτό. Αποτελεί μάλιστα μια στήριξη στην κατασκευή του εαυτού όταν εγγράφεται μέσα σε μια δημιουργικότητα, σε ένα χώρο ψευδαίσθησης. Όπως και το όνειρο, περνάει μέσα από την εικονοποίηση, τη μετάθεση, τη συμπύκνωση και τον συμβολισμό. Είναι η εξάρτηση από αυτό το είδος μέσου που τίθεται ως θέμα για τον έφηβο, καθώς η

μεγάλη δυσκολία και το έντονο άγχος έγκεινται ακριβώς στο να αναλάβει τη μεταμόρφωσή του και τη νέα μοναξιά του απέναντι στους άλλους ενηλικούς και συνομηλίκους. Είτε εξαιτίας της γνώμης που έχει για τον εαυτό του και την εικόνα του, είτε υπό το βάρος του βλέμματος των ενηλικών στο περιβάλλον του, η εικόνα αγγίζει τον εσωτερικό και τον εξωτερικό κόσμο. Οι έφηβοι πρέπει να αντέξουν μια τραυματική μεταμόρφωση ταυτόχρονα με το βλέμμα των άλλων επάνω σε αυτή τη μεταμόρφωση.

Η εικόνα για τον έφηβο, συχνά αναδιπλωμένο στον εαυτό του, είναι σαν το όνειρο μέσα στον ύπνο. Σε ένα χώρο εφηβικής ναρκισσιστικής παλινδρόμησης, ένα χώρο σιωπής και αναζήτησης της μη διεγερσιμότητας, προκειμένου να επανα-θεμελιωθεί ο ψυχισμός, ξαναέρχεται στην επιφάνεια ένας ναρκισσισμός επιθυμίας, μερικές φορές μεγαλομανίας, που δίνει μορφή στη φαντασίωση. Και η εικόνα, σε ένα ναρκισσιστικό πλαίσιο, παίζει τον κύριο ρόλο, έχει μια δύναμη που στοιχειώνει, αντιστοιχεί σε ένα αληθινό πάθος για το εικονικό. Είναι σαν η εικόνα να συμπυκνώνει το σύνολο ολόκληρης της ύπαρξης του ονειρευόμενου-εφήβου. Όπως ένα αδιαφοροποίητο περιεχόμενο-περιέχον. Ένας καθρέφτης-οργανωτής του πρωταρχικού.

Το μάτι είναι η πιο απόμακρη από το αντικείμενο ερωτογενής ζώνη αλλά ταυτοχρόνως είναι η πιο συχνά διεγείρομενη από το αντικείμενο, στο πλαίσιο μίας πρώτης φαντασιακής κίνησης προς αυτό, αναφέρει ο Freud. Η εικόνα ικανοποιεί αλλά ταυτοχρόνως κινητοποιεί την επιθυμία, σε μια κίνηση σκοπικού πλησιάζματος του αντικειμένου, ή του εαυτού στο πλαίσιο μιας αυτο-ερωτικής σχέσης.

Οι εικόνες στοιχειώνουν τον έφηβο ή τον έλκουν προς την ψευδαίσθηση ή την παραίσθηση, όπως αυτές που προτείνει ο άλλος μέσα από το κινητό, όπως το προφίλ που δημιουργεί ο έφηβος σε μια ιστοσελίδα, όπως το μαρκάρισμα του σώματος, όπως τα φαντασιακά σενάρια. Εικόνες μερικές φορές εύκολα αποκωδικοποιήσιμες, αλλά συχνά αινιγματικές, μεταφέροντας το μυστήριο των πρωτόγονων εικόνων, της πηγής της ζωής, όπως γράφει ο Freud σχετικά με τον πρωτογενή ναρκισσισμό.

Η εικόνα είναι μια πρώτη ευαίσθητη επιφάνεια ικανή να προσλαμβάνει πριν να γίνει μέσο εννοιοδότησης. Είναι βάση προβολής του εσωτερικού κόσμου προτού να θεωρηθεί οπτικά και να ερμηνευθεί, να γίνει αντιληπτή και να ξανα-αναγνωστεί ως εξωτερική πραγματικότητα που θα μπορούσε, κατά κάποιο τρόπο, να δώσει πληροφορίες για τον εαυτό της. Έτσι, ο «διάλογος» του εφήβου με το εικονικό του avatar μπορεί να θεωρηθεί ως μια μορφή του ναρκισσιστικού διπλού, τόσο θριαμβευτικό στο παιχνίδι όσο το νεαρό άτομο μπορεί να αισθάνεται αβοήθητο απέναντι στην εξωφρενική ένταση των εφηβικών συγκρούσεων.

Ο έφηβος κοιτάζει τον εαυτό του στην εικόνα που αντιλαμβάνεται και την οποία επανα-σχεδιάζει νοητικά. Είναι εξίσου μια εικονοποίηση μιας εσωτερικής κατάστασης και ένα κάλεσμα για αναπαράσταση, που ανήκει τόσο στην εξωτερική πραγματικότητα όσο είναι και μια δημιουργική αντήχηση του εσωτερικού κόσμου.

Είναι αυτές οι αλληλοσυνδέσεις που δίνουν στην εικόνα τόσο πολύ βάρος για τον έφηβο.

Η εικόνα γίνεται οθόνη που δέχεται τις διάφορες πτυχές της σεξουαλικότητας, της αμφιφυλίας, της προγενετήσιας διαστροφικότητας, μέσα σε σενάρια προσομοίωσης. Η εικόνα είναι ένα ισοδύναμο διχασμένων κομματιών του εαυτού, που ανευρίσκονται έτσι στην προβολή, τα οποία, ανάλογα με τις περιστάσεις, θα επαν-ενδοβληθούν ή όχι.

Η καλλιτεχνική δραστηριότητα του εφήβου δράττει αυτό το δυναμικό μέσα στα έργα του για να το εκφράσει ή για να το πλησιάσει μέσα στον εσωτερικό του κόσμο. Η ψυχανάλυση από την πλευρά της μπορεί να προσπαθήσει να φωτίσει αυτά τα έργα. Και βρίσκει αυτή την ευκαιρία ιδιαιτέρως όταν η εικόνα γίνεται μια πηγή πόνου.

Ενώ οι ταυτισιακές συγκρούσεις δημιουργούν ένα πεδίο εσωτερικής μάχης, η εικόνα μπορεί να τροφοδοτήσει τις ταυτίσεις ή να δημιουργήσει ένα δέλεαρ σε ρήξη με το ταυτισιακό σχέδιο. Με άλλα λόγια, τα βιντεοπαιχνίδια μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως μέσο για να κρατηθούν σε απόσταση τα γονικά μορφοείδωλα, ως δείκτης της διαφοράς των γενεών, ή ως οδός εισόδου σε ένα είδος ναρκισσιστικής αναδίπλωσης, χωρίς πατρική προέλευση, σε μια θέση απόσυρσης. Και εδώ τίθεται το ερώτημα αν η σχέση του εφήβου με την εικόνα είναι η δημιουργία ενός χώρου παιχνιδιού και ονειροπόλησης, στη συνέχεια του μεταβατικού χώρου. Ή πρόκειται για ένα εθισμό στην εικόνα που συμμετέχει σε ένα κίνημα απόσυρσης έναντι του εξωτερικού κόσμου και του κεντρικού αντιπροσώπου του, διαφοροποιημένου άλλου;

Σε κάθε περίπτωση, είτε μέσω ψηφιακής διαμεσολάβησης, κατανόησης ενός ονείρου ή διήγησης μιας ονειροπόλησης, η θεραπεία του εφήβου κινητοποιεί την οθόνη ενός ονείρου ως δείκτη των βαθύτερων επιθυμιών του, τη στιγμή που η εφηβεία καλεί σε μια δεύτερη ευκαιρία επεξεργασίας των παιδικών συγκρούσεων.

Didier Houssier
Christos Zervis